

המרכזיות של ארץ ישראל בתורה

תופעה זו לא ראו רבותינו לנכון אלא להזהיר אותנו 'אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל [את] התורה אלא (שמות יב ב) מהחודש הזה לכם, שהיא מצווה ראשונה שנצטוו [בה] ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום (תהלים קיא ו) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו'. במילים פשוטות, יש להוסיף לקודקס האלהי ספר וחצי לפחות כדי להשיב לטענה הקלאסית הבין לאומית הבאה לשול את זכותנו על ארץ ישראל! הגיון משפטי מוזר ביותר! כל דבר ה' חייב להיות מושג אחרת ממה שההיגיון מצפה משום ניסיון שלילת זכותנו על ארצנו! והעמדת ארץ ישראל כיסוד מוסד אינה נחלת רבותינו בלבד. הלא אפילו הקב"ה בכבודו ובעצמו בהתגלותו בסנה לשמה רבנו, בבואו לבשר לעמנו המדוכא בארץ מצרים את יציאת מצרים, אינו רואה לנכון להודיע כהבטחה ראשונה אלא על כניסתנו לארץ: 'וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש אל מקום הכנעני וגו' (שמות ג-ח). לא הבטחה של תפקיד ויעוד היסטורי שיוטל עליו מאוחר יותר 'ממלכת כהנים וגוי קדוש', אלא הבטחה המבשרת בשורה לאומית מלבבת, אבל מאד ארציית: תהיה לכם ארץ ומדינה. הזו באמת כל מטרת יציאת מצרים!?

ובכן אם הצו האלהי אל אבי האומה מצווה אותו לעזוב את כל היקר לו ולהתייצב בארץ הקודש, אם כל ניסוח התורה חייב להיערך על מנת להבטיח זכותינו על ארצנו ואם כל יציאת מצרים נראית כמכוונת רק להביא אותנו לארץ ישראל, לא נשאר לנו להסיק אלא מסקנה אחת: אין מקום לדבר ה' אלא בארץ מיוחדת זו, אין אפשרות להחל בהיסטוריה מטא-היסטורית אלא בה, ואין אפשרות לעמנו למלא תפקידו אלא בה. בתקופה בה מאשימים הצבור המאמין בה' ובתורתו בהענקת קדושה לאדמה ולא לאדם מן הראוי להסביר שאין קדושה לאדם אלא באשר וכאשר הוא מגשים יעוד המנתקו מעל מעמדו כיצור טבעי ארצי משועבד לפונקציות ביולוגיות המשותפות לו ולשאר בעלי חיים. הקדושה איננה נתון טבעי, אלא להיפך היא התעלות מעל הטבע, והיא פועל יוצא של התנהגות. לכן הקורא נכונה את תוכן הצו האלהי אל א"א מבחין שאין אפילו ציון מפורש של ארץ ישראל. הקב"ה שולח אותנו

קריאת התורה עליה אנו חוזרים כבר אלפי שנים, למרות היותה חובה הלכתית כבר מימי משה רבנו, ב"ה לא נתפשה מעולם על ידי עמנו באור מכביד זה של חובה מוטלת עלינו ללא סיבה עמוקה. היא הייתה ב"ה תמיד בעיני כל מקיימיה הזדמנות נפלאה של מפגש לא רק עם ההיסטוריה בעצם מראשית יצירת העולם, אלא הרבה יותר מזה: הזדמנות למפגש אינטימי עם אותן הדמיות שהולידו וגם עיצבו את עמנו, את תודעתו, את ערכיו, את יעדיו את תקוותיו. אברהם, יצחק, יעקב, משה וכהנה גדולים ורבים סללו וסוללים דרך לדורות עולם, לנו, ומבלי משים גם לעולם כולו.

אלא שהפעם המפגש מפתיע מצד חיבור כמו התורה. מה אנו אמורים לצפות מפנייה אלהית אל מי שיניח את יסודות עמנו, יסודות פיזיים כרוחניים? האם לא היה מן הראוי שתשמע דרישה אמונית, מוסרית או לכל הפחות ערכית כשלהי? והלא דבר ה' אליו תובע ממנו דבר כל כך ארצי לכאורה: 'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך את הארץ אשר אראך'. ואם לכל הפחות הייתה נגזרת מתביעה זו ציפייה דתית או ערכית כשלהי, היינו מתנחמים. אבל לא. תוצאת תביעה אלהית זו לא תהיה כזו, אלא דווקא הבטחה מיוחדת: 'ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך', כאילו יש בקיום הצו האלהי ההוא די והותר כדי להצדיק ברכה מיוחדת זו. האם לא היינו צריכים לצפות מצדו של הקב"ה תביעה יותר רוחנית מזו של 'עלייה לארץ'? ציונות היא אמנם מרכיב חיוני בחיים היהודיים, אבל אם מותר להתבטא כך, הייתי אומר שהיה די ב'סוכנות' כדי להציב בפנינו אתגר מסוג זה, ולא היה צריך להטריח את הקב"ה בכבודו ובעצמו בנדון. והיותר מפליא בכל זה הוא שלכל אורך התורה אנו מוצאים את ארץ ישראל מוצבת בצמתי כל האירועים המרכזיים של חיי עמנו, וסביבה סובבים כמעט כל מהלכי ההיסטוריה שלנו.

לדוגמא כבר בראשית התורה עומד גדול פרשני המקרא, רש"י, ובניגוד לקו שהתווה לפירושו, מרגיש את עצמו מחויב לשתף אותנו עם מחשבות רבותינו המופתעים מהעובדה שספר התורה נושא כינוי זה. הלא הכינוי 'תורה' בא לציין קודקס משפטי התנהגותי מוסרי ודתי, שהרי המושג תורה נגזר מלשון 'הוראה', והנה שדבר ה' זה האמור להוות קודקס הילכתי טהור מתגלה כספר הדומה יותר לספר היסטוריה – מנקודת ראות תיאולוגית אם תרצו, אבל מכל מקום ספר שלפחות שלושה מחלקיו (בראשית, שמות ובמדבר) מוקדשים לתיאור עובדות הנראות היסטוריות בלבד. ולהסביר

נוספים. הוא צמח מתוך מועקה של גלות, לכן הוא חיפש מקלט. הקשר של עם ישראל לארצו לא ענה מעולם לקריטריונים אלו. ארץ ה' לא הייתה בעיני מי שחי בתור בן לעם ה' מקלט, אלא אידיאל, שער לעולם אחר, אפילו לעולם הבא, מקום מפגש עם האלהי, מקום המציב בכל רגע אתגרים, מקום המעורר בכל רגע שאלות ותהיות, בקיצור מקום בו שמיעת קול ה' אפשרית. זהו חזון ציוני מסוג אחר, חזון שאינו בא לפתור בעיות אישיות, חזון שאינו בריחה, אלא חזון שהוא הגשמת יעוד, חזון הפותח אופקים בלתי מסויגים, חזון המזמין אותנו כאברהם אבינו מתוך דבר ה' בתורתו אל בלתי-נודע, אבל בלתי-נודע הנותן מקום לאפשרויות רבות ומגוונות, לכן הוא מקור ברכה לעולם כולו: 'ונברכו בך כל משפחות האדמה'.

לכן אין זה פלא ששתי המחנות המתגוששות כעת במדינתנו סביב שאלת ארץ ישראל, הם בדיקת אותם שתי המחנות בצבריות הישראלית המתגוששות סביב שאלת עצם קיומו של קודש בעולם, סביב ערכה האלהי של התורה, וסביב מעמדנו כעם נבחר. כנראה ששלושת בחירות קשורות ותלויות זו בזו: בחירת עמנו, בחירת תורתנו ובחירת ארצנו. האחת היא הקדושה באדם, השנייה, הקדושה במחשבות והשלישי+ת הקדושה במקום, והסכסוך המזרח תיכוני שב להיות מה שהוא צריך להיות: מאבק למען הקודש במציאות. מאבק כזה ראוי לעם ישראל והוא חושף את מהותו.

הרב ד"ר אליהו רחמים זייני
ראש ישיבת ההסדר 'אור וישועה' חיפה¹

לכאורה אל הבלתי-נודע, 'אל הארץ אשר אראך', עליו לזהותה בכוחות עצמו. בשביל זה הוא צריך להיות מסוגל להתנתק מארצו ממולדתו ואף מבית אביו, קרי מכל מה שיכול להיות טבעי לאדם עלי אדמות. לקראת ארץ זו הוא צועד מתוך אמונה אדירה בדבר ה', אמונה אדירה ביעוד, בברכה ובקדושה שהקב"ה הבטיח לו. ועל אף מאבקי האיתנים שהוא נאלץ לנהל אמונתו ועקרונותיו נגד כל הסובבים אותו באור כשדים – עליהם העידו רבותינו -, הוא אינו מחפש מקלט, משום שאותם המאבקים הוא ניהל מתוך שלוות נפש ומתוך אמונה בצדקת דרכו. במאבקי למען אמונתו הוא מצא כבר את שלוותו, ואלמלא ההתערבות האלהית בחייו הוא היה מסתפק במה שיש לו.

במילים אחרות לא ניתן להגיע לארץ זו מתוך ציונות חילונית. אין לארץ זו עדיפות על פני ארץ אחרת אלא באשר היא יעוד אלהי. והעובדה שזהותה לא נחשפה לאברהם אבינו היא סימן שהיהודי יודע לזהותה לבדו, משום שהיא חלק שהווייתו הפנימית הנשמטית, ושניהם קשורים בעבותות האהבה, עבותות כל כולם שזורים מדבר ה'.

נכנסנו לארץ זו בזמן יהושע תוך כיבוש והכנעת שבעת העמים, על מנת שנדע שרק בזכות דבר ה' יש לנו בעלות עליה, ועל מנת שנלמד לאנושות כולה מי בעל הבית על המציאות כולה טורחת התורה לספר לנו תולדותיהם של אלו שבחייהם ובמעשיהם הצדיקו את עצם הבריאה ואת מתנת הארץ לצאצאיהם. אברהם אבינו נכנס אליה בזכות אמונה זו בה', אבל התבקש לעמוד בה בנסיונות רבים כדי לחשוף עומק אמונתו זו, עוצמתה, היקפה וביטויה בכל תחומי החיים. ועם ישראל נגאל ממצרים רק כדי להגיע אליה, משום שתפקידו כממלכת כהנים לא ייתן לבא לידי ביטוי אלא בה. כל אלו מגמות ומהלכים ציוניים, פרטיים כציבוריים, היסטוריים ומטא-היסטוריים המצדיקים את נוכחותנו ומאבקנו למען ארץ זו. בלעדי הרוח הזו המחיה כל סממני מדינתנו מאבדים לא רק את ערכם, אלא אף את צידוקם. ואכן אישיות ידועה אבל פרובלמאטית, – ולכן לא אוכל לציין את שמה כדי לא להיראות מזדהה אתה - העירה כבר בצדק 'העמדת קיומו של עם – שאין לו תוכן תרבותי רוחני ספציפי ולא אורח חיים ספציפי על המדינה, ז"א על מנגנון השלטון, זוהי תמצית האידיאולוגיה הפאשיסטית. לשם מה לקיים עם יהודי שמהותו אינה אלא ריבונות 'יהודית', דגל 'הודי', שלטון 'הודי', צבא 'הודי' ושאר אביזרים של הקניבליזם הלאומני?.

החזון הציוני החילוני במשבר. חניכיו וחסידי מתנים כיום את התמדת נוכחותם כאן בהצלחת מהלכים גיאופוליטיים אזוריים אפילו במחיר הרס החזון הציוני ואף עולמם של אחיהם בימית, בגוש קטיף או ח"ו במקומות

¹ . הדברים אינם על דעת המוסד השני בו אני מועסק.